

Kitap Tanıtımı/Book Review: Ayşe Pul, *Celâli Kaçgunu, Celâliler ve Kuyucu Murad Paşa*, Gece Kitaplığı Ankara 2020.

Merve Karakulak*

(ORCID: 0000-0003-2309-8648)

Makale Gönderim Tarihi
26.04.2021

Makale Kabul Tarihi
27.04.2021

Atıf Bilgisi/Reference Information

Chicago: Karakulak, M., “Kitap Tanıtımı/Book Review: Ayşe Pul, Celâli Kaçgunu, Celâliler ve Kuyucu Murad Paşa, Gece Kitaplığı Ankara 2020”, *Vakanüvis-Uluslararası Tarih Araştırmaları Dergisi*, 6/2 (2021): 953-956.

APA: Karakulak, M. (2021). Kitap Tanıtımı/Book Review: Ayşe Pul, Celâli Kaçgunu, Celâliler ve Kuyucu Murad Paşa, Gece Kitaplığı Ankara 2020. *Vakanüvis-Uluslararası Tarih Araştırmaları Dergisi*, 6 (2) , 953-956.

Osmanlı Devleti'nin 16. asrı hem iç hem de dış gelişmeleriyle iktisadi ve sosyal hayatın derinden etkilendiği, ülkenin pek çok bölgesinde kaotik bir ortamın hâkim olduğu sancılı bir dönemdir. Uzun savaşların beraberinde getirdiği ekonomik buhran, devletin uç noktalarında yaşanan zafiyet nedeniyle bu boşlukları dolduran asi yöneticiler ve oluşumlar, “küçük buzul çağı” olarak da bilinen iklimsel faktörlerin tarımsal faaliyetlere vurduğu darbeler Anadolu'yu adeta kaynayan bir kazana çevirmiştir. Zaten aynı dönemde biriken bu dinamiklerin şekillendirdiği iç ve dış destekli isyan hareketleri ortaya çıkmıştır. 16. asrın ikinci yarısından 17. asra kadar tedricen yayılan bu isyan hareketleri “Celali İsyanları” olarak adlandırılmıştır. Bilhassa I. Ahmed (1603-1617) döneminde tehlikeli bir dereceye ulaşan *Celâli hareketi* merkezi yönetim tarafından bastırılmaya çalışılmış, ülkenin dört bir

* Doktora Öğrencisi, Ordu Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Türkiye, merveuzun90@hotmail.com.

PhD Candidate, Ordu University Institute of Social Sciences, Turkey.

yanına yayılan isyancıları bertaraf etmek için de Osmanlı yönetici elitlerinden paşalar, sadrazamlar önemli mücadeleler vermiştir. Şüphesiz Mustafa Akdağ'ın deyimiyle "Büyük Kaçgunluk" olarak da adlandırılan bu isyan hareketindeki en kritik ve başarılı mücadeleleri Osmanlı Sadrazamı olan Kuyucu Murad Paşa üstlenmiştir.

Osmanlı yönetim dairesinde pek çok görevi ifa eden Kuyucu Murad Paşa, Anadolu'da huzursuzluğun ve kargaşanın zirveye ulaştığı dönemde Celâlilere karşı Devlet-i Âliye'nin de desteğiyle asayiş büyük oranda sağlamış ve onun bu üstün mücadelesi *gazavatnamelere* konu olmuştur. Ayşe Pul tarafından *Celâli Kaçgunu, Celâliler ve Kuyucu Murad Paşa* başlığı ile okuyucularla buluşan eser, Kuyucu Murad Paşa nezdinde verilen bu mücadeleye önemli derecede ışık tutmaktadır. 2020 yılında neşredilen eserin en dikkat çekici yanı, daha önce ilim dünyasının bi-haber olduğu Murad Paşa'nın Kalenderoğlu ve Canpoladoğlu gibi güçlü Celâli önderlerine karşı yürüttüğü faaliyetleri konu alan *Gazavât-ı Murad Paşa* adlı yazma eserin tenkitli tercümesi olmasıdır. Bahsi geçen eserin tek nüsha halinde *Kuyucu Murad Paşa Vukû'atı Tarihi* adıyla Süleymaniye Kütüphanesinde kayıtlı olduğu bilirken, Türk Tarih Kurumuna kayıtlı başka bir nüshasının daha olduğu ortaya çıkarılmıştır. İlim dünyasına Türk Tarih Kurumu nüshası olarak kazandırılan eser, TTK Yazmalar Kataloğu'na *Kuyucu Murad Paşa'nın Anadolu Eşkiyasını Tenkiline Dair Bir Risale* adıyla tescil edilmiştir. İki nüshanın farklı başlıklarla kaydedilmesi araştırmacıların dikkat-i nazarından kaçmasına sebebiyet vermiştir. Ancak yazarın titiz çalışması Osmanlı Devleti'nin aydınlatılmaya muhtaç bu dönemine birinci elden kaynaklık edecek verilerin günümüze ulaşmasına imkân sağlamıştır.

Kuyucu Murad Paşa'nın Celâlilere karşı yürüttüğü sistemli mücadelesi bağlamında 16. asır Osmanlı Anadolu'sunun iktisadi, siyasi ve sosyal yaşamına dair bilgiler sunan *Celâli Kaçgunu, Celâliler ve Kuyucu Murad Paşa* adlı eser iki ana bölümden oluşmaktadır. Yazar, eserin birinci bölümünde *Celâli İsyanları* döneminde Osmanlı Devleti'nin genel bir panoramasını okuyucuya sunarak bu isyanı tetikleyen harici ve dahili dinamiklerin etkilerini görmemizi sağlamıştır. Bilhassa *Celâli isyanları* özelinde kronolojik bir düzende sunulan bu panorama okuyucunun dönemi anlamlandırması için oldukça faydalı bilgiler ihtiva etmektedir. Yazarın, Osmanlı maliye sisteminin bozulmasını savaşlar, iklim koşulları,

salgınlar ve doğal afetler gibi iç sebepler dışında Anadolu'daki büyük isyanı 15. asrın sonunda Yeni Dünya'nın keşfi ve akabinde dünya ekonomi sistemindeki sarsıcı değişimler temelinde ele alması konunun çok yönlü değerlendirilmesi açısından önem arz etmektedir. Yazar, Anadolu'yu kasıp kavuran bu isyan hareketini tek bir nedene bağlamayarak Osmanlı ekonomik işleyişini dünya ekonomik sisteminin birbirine eklenmiş bir parçası olarak sunmuştur. Haliyle dünyadaki değişim ritmini yakalayamayan Osmanlı Devleti'nde yaşanan kurumsal erozyonlar beraberinde büyük isyan dalgalarını getirmiştir. Müellif Osmanlıdaki bu kurumsal çöküşü şöyle ifade etmektedir; *-eşkiya liderler bir gün eşkiya başı iken ertesi gün sancak beyi olabiliyorlardı*. Yazarın da ifade ettiği gibi bu dönemde Osmanlı Devleti, 20-30 yıl içinde görkemli yapısının temellerinin sarsıldığı bir sürece girmiştir.

Celâli isyanlarına genel bir bakış açısı sunan 1. bölümün diğer bir konusu ise bu isyan hareketlerine önderlik eden ele başlarıdır. Yazar Anadolu'da hız kazanan ve tedricen yayılan isyan dalgasının liderlerini biyografik temelden ziyade dönemlerindeki faaliyetleri perspektifinde değerlendirmiştir. Yazarın bu tercihi hem mükerrer bilgi kalabalığını engellemiş hem de konu bütünlüğünün korunmasını sağlamıştır. Ayrıca yazar bu bölümde 1. elden kaynaklar olmak üzere oldukça zengin bir kaynak çeşitliliği çerçevesinde konuyu değerlendirmiştir. Ayşe Pul'un kaleme aldığı eserin ikinci bölümünde *Gazavat-ı Murad Paşa* olarak anılan yazma eserin daha önce bilinen Süleymaniye nüshası ile ilk kez yazar tarafından transkripsiyon ve değerlendirilmesi yapılan TTK nüshasının ayrıntılı ve karşılaştırmalı tahlili yer almaktadır. Müellif bu bölümde bu yazma eserin tarihlendirilmesi, muhtevası, özellikleri, dili, üslubu ve nüshaları hakkında bilgiler vermektedir. Yine aynı bölümde yazar bu kıymetli yazmanın müellifi olması kuvvetle muhtemel olan Vasitî hakkında bazı anekdotlar sunmuştur. Son olarak bu bölüm yazma eserin fihristi ve transkripsiyonunu içermektedir.

Bunların yanı sıra ikinci bölüm, 1596 yılından sonra Kuyucu Murad Paşa önderliğindeki mücadelenin birinci elden tanığı olduğu düşünülen Vasitî tarafından kaleme alınan yazmadaki olaylar silsilesinin muhtevasını içermektedir. Bu bölümde verilen karşılaştırmalı metinde TTK nüshasının önemli farklılıklarına dikkat çekildiği gibi Süleymaniye nüshasının TTK nüshasından kopya edilmiş olabileceği iddia

edilmektedir. Eserin sadece transkripsiyon ve değerlendirilmesinden ziyade gerek Celâli İsyanlarını Kuyucu Murad Paşa özelinde bir bütün olarak sunan dönem kaynakları ve monografik eserlerle, gerekse Osmanlı Anadolu'sundaki isyan hareketinin iç ve dış dinamiklerini değerlendiren kapsamlı ve aydınlatıcı bir eser olması hasebiyle Osmanlı Devleti'nin karanlık bir sürecine kaynaklık edeceği şüphesizdir.